

به نام خداوند جان و خرد

اسطوره‌شناسی

(ویراست دوم)

مؤلفان

آناهیتا پرتوی

(پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

اهورا ذوالنوری

تهران

انتشارات ساکو

سرشناسه	: پرتوی، آناهیتا -
عنوان و نام پدیدآور	: اسطوره‌شناسی / مولفان آناهیتا پرتوی و اهورا ذوالنوری.
وضعیت ویراست	: ویراست ۲.
مشخصات نشر	: تهران، ساکو ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۵ ص.: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۹-۰۰۶-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: اسطوره‌شناسی
موضوع	: اساطیر ایرانی
موضوع	: ادبیات و اسطوره
شناسه افروده	: ذوالنوری، اهورا
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۰۵ الف ۴ ب / ۳۱۲ BL
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۸۵۱۰۶۴

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۵۷۲۶۹۲-۶۶۴۰۶۵۲۴

www.nashresaco.ir

نام کتاب	: اسطوره‌شناسی
مؤلفان	: آناهیتا پرتوی و اهورا ذوالنوری
ناشر	: ساکو
واژه‌نگار	: انتشارات ساکو
طرح جلد	: انتشارات ساکو
لیتوگرافی	: طاووس رایانه
چاپخانه	: عطا
سال نشر	: ۱۳۹۶
نوبت چاپ	: اول (ویراست دوم)
شمارگان	: ۱۰۰۰
قیمت	: ۱۳۵۰۰ تومان

ISBN: 978-600-479-006-2

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۴۷۹-۰۰۶-۲

«مسئولیت مطالب کتاب به عهده مؤلف و کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به انتشارات ساکو می‌باشد.»
اخطار! هرگونه کپی و تکثیر از نظر شرعی و قانونی مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی دارد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸	پیشگفتار
۹	راهنمایی برای مطالعه

فصل ۱: تعاریف و کلیات درباره اسطوره و اهمیت اسطوره در فرهنگ

۱۲	مقدمه
۱۳	آشنایی با اسطوره: تعریف آن
۱۳	دلایل شکل‌گیری اسطوره
۱۸	ویژگی‌های اسطوره
۱۹	فایده اسطوره‌شناسی
۲۱	منابع دست اول در بررسی اسطوره‌های ایران
۲۲	منابع هندی
۲۳	منابع اوستایی
۲۳	منابع مانوی
۲۴	منابع پهلوی (فارسی میانه)
۲۴	منابع فارسی و عربی
۲۶	نگاره‌ها
۲۶	نوشته‌های مورخان غیر ایرانی
۲۷	خودآزمایی فصل اول

فصل ۲: مروری بر شاهنامه

۳۰	شاهنامه فردوسی
۳۶	شهرباران اسطوره‌ای شاهنامه
۳۶	پیشدادیان
۳۶	کیومرث (۳۰ سال فرمانروایی)
۳۹	سیامک
۳۹	هوشنگ (۴۰ سال فرمانروایی)
۳۹	تهمورث (۳۰ سال فرمانروایی)
۳۹	جمشید (۱۰۰ سال فرمانروایی)
۴۳	ضحاک (اژدی‌هاک)
۴۷	فریدون (۵۰۰ سال، فرمانروایی)
۴۸	منوچهر (نوه ایرج و فرزند پشنگ، ۱۲۰ سال فرمانروایی)
۴۸	زو
۴۸	گرشاسب (۹ سال فرمانروایی)

کیانیان.....	۴۸
کیقباد (۱۰ سال فرمانروایی).....	۴۹
کیکاووس (۱۶۰-۱۲۰ سال فرمانروایی).....	۴۹
کیخسرو (۶۰ سال فرمانروایی).....	۴۹
کی‌لهراسب (۱۲۰ سال فرمانروایی).....	۵۰
گشتاسب (۱۲۰ سال فرمانروایی).....	۵۰
بهمن.....	۵۱
هما (دختر بهمن).....	۵۱
داراب (پسر هما).....	۵۱
دارا (داریوش سوم).....	۵۱
شخصیت اردشیر دوم.....	۵۱
رستم و سهراب.....	۵۲
رستم و اسفندیار.....	۵۴
مرگ رستم.....	۵۴
رویین‌تنی.....	۵۵
هفت خوان.....	۵۵
شرحی بر هفت خوان رستم.....	۵۶
خوان اول: نبرد رخس با شیر و کشتن شیر.....	۵۷
خوان دوم: گذر از بیابان خشک.....	۵۷
خوان سوم: کشتن اژدها.....	۵۷
خوان چهارم: دیدار با زن جادوگر و کشتن او.....	۵۸
خوان پنجم: جنگ با اولاد مرزبان.....	۵۸
خوان ششم: جنگ با ارژنگ دیو و کشتن او.....	۵۸
خوان هفتم: کشتن دیو سپید.....	۵۹
خودآزمایی فصل دوم.....	۶۰

فصل ۳: شناخت اسطوره در ایران

مقدمه‌ای بر شناخت اساطیر ایران.....	۶۴
اجداد و دایی ایزدان ایران.....	۶۷
گروه اول: خدایان فرمانروا و روحانی یا اسوره‌ها (اسورها).....	۶۷
گروه دوم: خدایان ارتشتار یا دئوها (دیوها).....	۶۸
گروه سوم: خدایان مظاهر طبیعت.....	۶۸
افسانه آفرینش.....	۶۹
امشاسپندان، ایزدان و دیوان.....	۷۴
امشاسپندان.....	۷۴

۷۴	سپند مینو.....
۷۴	بهمن.....
۷۴	اردیبهشت.....
۷۵	شهریور.....
۷۵	اسفندارمد.....
۷۵	خرداد.....
۷۶	امرداد.....
۷۸	ایزدان.....
۷۸	ایزدمهر و بررسی تصدیق این اسطوره در تمدن‌های مختلف.....
۸۲	آناهیتا (آردوی سو، ناهید = آناهید).....
۸۴	اپام‌نیات (برز ایزد).....
۸۵	تیشتر، تیشتریه.....
۸۵	باد (ویو، وای).....
۸۶	بهرام.....
۸۶	ریشوین.....
۸۷	رشن (رشنو).....
۸۷	سروش.....
۸۸	دیوان (دیوها، دئوها).....
۸۸	سردیوان و دیوها.....
۹۰	دیوهای مرگ.....
۹۲	زُروان «خدای زمان» در ایران باستان.....
۹۴	پایان جهان در فرهنگ ایران باستان.....
۹۶	جهان پس از مرگ در ایران باستان.....
۹۶	خلاصه شرح ۱۲۰۰ ساله افسانه آفرینش در ایران باستان بر اساس متن بندهشن.....
۹۶	سه هزار سال نخست.....
۹۷	سه هزار سال دوم.....
۹۷	سه هزار سال سوم.....
۹۸	سه هزار سال چهارم.....
۹۹	تطبیق تقریبی برخی ایزدان ایران باستان و یونان.....
۹۹	جشن در ایران باستان.....
۱۰۳	آتش در ایران باستان.....
۱۰۴	آتش‌های اساطیری.....
۱۰۵	آذرفرنبغ.....
۱۰۵	آذرگشنسب.....
۱۰۵	آذر برزین مهر.....

۱۰۶	آتش‌های آیینی
۱۰۶	آتش وهرام (بهرام)
۱۰۷	آتش آدوران
۱۰۷	آتش دادگاه
۱۰۸	خودآزمایی فصل سوم

فصل ۴: اسطوره‌شناسی و تاریخ اسطوره‌ها در سایر تمدن‌ها

۱۱۲	اسطوره‌شناسی و تاریخ اسطوره‌ها در سایر تمدن‌ها
۱۱۲	اساطیر بین‌النهرین (سومری، بابلی، اکدی، آشوری و...)
۱۱۴	خدایان سومری
۱۱۸	اساطیر مصر باستان
۱۱۸	آتوم
۱۲۰	تفنوت
۱۲۰	شو
۱۲۱	اساطیر یونان باستان
۱۲۱	زنوس
۱۲۲	هرا
۱۲۳	آفرودیت
۱۲۳	دیونیزوس
۱۲۴	مدوسا یا مدوزا
۱۲۵	اسطوره‌شناسی تطبیقی
۱۲۶	نگاهی اجمالی به تطبیق برخی از اسطوره‌های ایرانی و یونانی
۱۲۶	افسانه آفرینش در اسطوره‌شناسی تطبیقی
۱۲۷	جایگاه حیوانات و گیاهان در اساطیر ایران و جهان
۱۲۷	حیوانات
۱۳۱	گیاهان
۱۳۴	خودآزمایی فصل چهارم

فصل ۵: مضامین نمایشی و ارتباط آن با اسطوره

۱۳۶	نمایش در ایران
۱۳۶	آثار هنری مرتبط با اسطوره و تمثیل در ایران
۱۳۶	گوسانان
۱۳۷	نقالی و پرده‌خوانی
۱۳۷	تعزیه
۱۳۸	حاجی فیروز

۱۳۸.....	شاهنامه.....
۱۳۸.....	سووشون یا سوگ سیاوش.....
۱۴۰.....	سیاوش.....
۱۴۶.....	سوگ سیاوش.....
۱۴۶.....	فر یا فرّه.....
۱۴۷.....	آثار هنری مرتبط با اسطوره و تمثیل در سایر فرهنگ‌ها.....
۱۴۷.....	کیل گمش.....
۱۴۷.....	لوح اول.....
۱۴۸.....	لوح دوم.....
۱۴۸.....	لوح سوم.....
۱۴۹.....	لوح چهارم.....
۱۴۹.....	لوح پنجم.....
۱۴۹.....	لوح ششم.....
۱۴۹.....	لوح هفتم.....
۱۴۹.....	لوح هشتم.....
۱۵۰.....	لوح نهم.....
۱۵۰.....	لوح دهم.....
۱۵۰.....	لوح یازدهم.....
۱۵۰.....	لوح دوازدهم.....
۱۵۰.....	ایلیاد و اُدیسه هومر.....
۱۵۸.....	ایلیاد هومر.....
۱۵۹.....	منظومه اُدیسه.....
۱۶۰.....	خودآزمایی فصل پنجم.....
۱۶۱.....	کتابنامه.....

پیشگفتار

اگر اسطوره را داستان و سرگذشتی «مینوی» بدانیم که معمولاً اصل و اساس آن چندان مشخص نیست و هدف از بررسی آن، پرداختن به شرح عمل، عقیده یا توجیه یک پدیده طبیعی باشد و به صورت فراسویی، دست کم بخشی از آن از سنت‌ها و روایت‌های هر فرهنگ گرفته شده باشد که با آیین‌ها و عقاید دینی پیوندی ناگسستگی دارند (آموزگار، ۱۳۹۳: ۳)، بنابراین می‌توان ادعا کرد که اسطوره نشان‌دهنده فرهنگ، تمدن و نحوه تفکر مردمان یک سرزمین از ابتدای تاریخ تاکنون است و به نوعی اسطوره را می‌توان زبان گویای تاریخ دانست که از دوران‌های پیش تاریخی سر برآورده و سخنگوی بازمانده‌های کرانه‌های تاریخ و فرهنگی یک تمدن است که از پیشینیان به نسل جدید رسیده است.

کتاب حاضر به منظور شناخت ساده و مقدماتی اسطوره و شناساندن آن به مخاطبان اصلی کتاب، یعنی دانشجویان، تهیه و تدوین شده است. از این رو سعی شده با ارجاع به تحقیقات و مکتوبات متخصصان بزرگ کشور، دانشجویان به سمت مطالعه و بررسی کارهای دقیق در زمینه اسطوره‌شناسی سوق داده شوند و امکان پیگیری و مطالعات تکمیلی، برای آنان فراهم شود. افزون بر این، مطالب به زبانی بسیار ساده و روان ارائه شده تا ضمن کاستن از دشواری‌های دانش اسطوره‌شناسی، دانشجویان به تحقیق بیشتر و ادامه مطالعات در زمینه اسطوره‌شناسی ترغیب شوند. شایان ذکر است که مؤلفان هیچ ادعائی مبنی بر طرح نظریه یا ادعای در زمینه اسطوره‌شناسی ندارند و تنها هدفشان گردآوردن مطالبی مقدماتی درباره اسطوره‌شناسی در پاسخ به نیازهای این رشته بوده است. بی‌شک بدون یاری جمعی از دوستان، تهیه این کتاب ممکن نبود. در اینجا بر خود لازم می‌دانیم که از حمایت و مساعدت جناب آقای باقر غلامی، ریاست محترم انتشارات سانساز و قدردانی نماییم. همچنین از مسؤولین محترم دفتر انتشارات، خانم‌ها میترا داودی‌آرا و مرجان توساج که با سعه صدر و مهربانی، ما را همراهی نمودند، سپاسگزاریم و نیز از سرکار خانم دکتر نادیا حاجی‌پور که نگارش کتاب، بدون راهنمایی‌های خردمندانه و ارائه نکات و نظرات علمی ایشان میسر نبود، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود. افزون بر این، از یاورهای مشفقانه سرکار خانم فیروزه شاه‌محمدی سپاسگزاریم.

آناهیتا پرتوی و اهورا ذوالنور

زمستان ۱۳۹۵